

УДК 374.7.09:7.012(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/72-1-42>**Анатолій БРОВЧЕНКО,***orcid.org/0000-0001-8772-0999*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри дизайну

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

(Київ, Україна) *brovchenko_a@ukr.net***ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ДИЗАЙН-ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УКРАЇНІ**

В статті розкриваються проблемні аспекти формування сучасної системи дизайн-освіти дорослих, як підсистеми вітчизняної освіти дорослих і національної неперервної дизайн-освіти. Автор відзначає, що навчання та освіта дорослих є ключовим компонентом цілісної й всеосяжної системи навчання та освіти впродовж всього життя, що охоплює формальне, неформальне та інформальне навчання. На його думку, на підсистемі дизайн-освіти дорослих має покладатися винятково важлива роль системоутворюючого елемента неперервної дизайн-освіти, в якому найшвидше актуалізуються швидкозмінні потреби економіки і суспільства. Дослідження показало, що дизайнери України, для осучаснення своїх компетентностей, надають перевагу неформальній освіті через її більшу відповідність потребам ринку, гнучкість, швидкість. Спираючись на висновки теоретиків дизайн-освіти про ефективність та продуктивність підходу у проектуванні послуг «знизу вгору», дослідник робить висновок про доцільність формування та налагодження ефективної роботи системи дизайн-освіти дорослих на низовому рівні, місцевим органам влади. Цьому сприятиме Закон «Про освіту дорослих», проект якого прийнятий за основу Верховною Радою України. Ним передбачається створення законодавчої основи для функціонування центрів освіти дорослих при місцевих органах влади. В цьому руслі, важливим є наказ Міністерства культури та інформаційної політики України № 46, яким затверджуються Методичні рекомендації щодо створення і функціонування центрів культурних послуг у територіальних громадах, як багатofункціональних закладів культури. На думку автора, при таких центрах доцільно створювати навчальні дизайн-студії, як елементи системи дизайн-освіти дорослих. Крім цього, важливим елементом в системі освіти дорослих мають стати дизайн-центри при ремісничих палатах України та університети третього віку. Дослідник вважає, що до діяльності цілісної системи дизайн-освіти дорослих має бути залучена Спілка дизайнерів України, Національна спілка майстрів народного мистецтва України. Він відводить основну координуючу роль у функціонуванні цієї системи Державному агентству з розвитку дизайну (ДАРД), яке необхідно створити державі.

Ключові слова: *система, дизайн-освіта дорослих, дизайн-центри, дизайн-студії.*

Anatoly BROVCHENKO,*orcid.org/0000-0001-8772-0999*

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Design

Kyiv Metropolitan University named after Boris Grinchenko

(Kyiv, Ukraine) *brovchenko_a@ukr.net***PROBLEMS OF THE ADULT DESIGN EDUCATION FORMATION IN UKRAINE**

The article reveals problematic aspects of the formation of a modern system of design education for adults, as a subsystem of the domestic adult education system and national continuous design education. The author notes that adult learning and education is a key component of a holistic and comprehensive system of lifelong learning and education, encompassing formal, non-formal and informal learning. In his opinion, the subsystem of design education for adults should have an exceptionally important role as a system-forming element of continuous design education, in which the rapidly changing needs of the economy and society actualize themselves most quickly. The study showed that Ukrainian designers, in order to modernize their competences, prefer non-formal education due to its greater compliance with market needs, flexibility, and speed. Based on the conclusions of design education theorists about the effectiveness and productivity of the bottom-up approach to designing services, the researcher concludes that it is appropriate to form and establish an effective system of design education for adults at the grassroots level by the local authorities. The Law on Adult Education, the draft of which the Verkhovna Rada of Ukraine adopted as a basis, facilitates this. It envisages the creation of a legislative framework for the functioning of adult education centers under local authorities. In this regard, the Order 46 of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine, which approves Methodological recommendations for the creation and operation of cultural service centers in territorial communities as multifunctional cultural institutions, is important. In the opinion of the author, at such centers, it is expedient to create educational design studios as elements of the adult design education system. In addition, design centers under the craft chambers of Ukraine and universities of

the third age should become an important element in the adult education system. The researcher believes that the Union of Designers of Ukraine, the National Union of Masters of Folk Art of Ukraine should be involved in the activities of a holistic system of design education for adults. He assigns the main coordinating role in the functioning of this system to the State Agency for Design Development (DARD), which the state should create.

Key words: system, adult design education, design centers, design studios.

Постановка проблеми. В сучасному світі дизайн-діяльність і дизайн-освіта займають одну із домінуючих позицій в забезпеченні соціально-економічного розвитку провідних країн світу. Завдання, які ставляться перед сучасним дизайном є досить динамічними і мінливими, вони виходять за межі його попередньої сфери та з часом значно ускладнюються. Швидко «старіння» професійних компетентностей сучасного дизайнера потребує постійного їх оновлення протягом всієї професійної кар'єри, що вимагає відповідного налагодження функціонування системи неперервної дизайн-освіти країни, до якої входить дизайн-освіта дорослих. На даному етапі, ця підсистема знаходиться на стадії становлення. Важливо провести дослідження і виявити складові системи дизайн-освіти дорослих, яка ключового компонента навчання протягом життя.

Аналіз досліджень. Дослідження проблеми становлення дизайн-освіти дорослих в Україні проводила дизайнерка Ірина Костишина. Вона виявила, що для сучасного українського дизайнера більш вагомим є неформальне практичне навчання ніж формальне в державних установах. Розвиток та функціонування системи підвищення кваліфікації фахівців з дизайну досліджував В. Прусак. Аналізували розвиток кращих практики освіти дорослих, зокрема і в царині проектування комфортного середовища І. Добко, Ю. Степанець. Розглядали проблеми післядипломної освіти та її особливості в умовах сучасного конкурентного середовища В. Горбачова, І. Козловська, Я. Собко. Складнощам підвищення кваліфікації в освіті дорослих присвятив своє дослідження О. А. Швець. Опосередковано виявив деякі особливості становлення дизайн-освіти дорослих та висвітлив базові складові законодавчого регулювання освіти дорослих у системі освіти України Ю. М. Зеленін. Сформулював сучасні функції та перспективи розвитку освіти дорослих О. Жосан. А. Марчук, в своїй праці, обґрунтував необхідність створення і поширення центрів освіти дорослих як складової неформальної освіти, що безпосередньо відноситься до дизайн-освіти. За результатами своїх досліджень В. І. Луговий сформулював засади системної організації простору освіти дорослих (ПОД).

Мета статті – розкрити проблемні аспекти становлення підсистеми дизайн-освіти дорослих в освіті дорослих в Україні.

Виклад основного матеріалу. На думку В. Г. Кременя, освіта дорослих, виступаючи структурною ланкою у системі безперервної освіти, є одним з важливих інноваційних нововведень у державі й, очевидно, потребує перетворень, насамперед, у правовому полі (Тимчук Л. І. 2017).

Проектом Закону «Про освіту дорослих» (реєстр. № 7039) від 12 січня 2023 р., прийнятим за основу Верховною Радою України, передбачається створення законодавчої основи для функціонування центрів освіти дорослих. Він передбачає надання права місцевим органам влади, за потреби, створювати такі центри, які можуть функціонувати як окремі юридичні особи або як структурні підрозділи закладів освіти, культури тощо. У проекті за державою закріплюється лідерство у формуванні політики у сфері освіти дорослих та активна участь в цьому процесі місцевих органів влади, громадськості. В ньому вказується, що освітні послуги будуть надаватися суб'єктами різних форм власності як формальні так і неформальні (проект Закону «Про освіту дорослих» 2023).

Навчання та освіта дорослих є ключовим компонентом цілісної й всеосяжної системи навчання та освіти впродовж всього життя, що охоплює різні форми навчання і яка прямо або опосередковано призначена як для молодих, так і для дорослих учнів. Навчання та освіта дорослих пов'язані із забезпеченням таких умов та процесів для навчання, що мають привабливий характер і враховують потреби дорослих, як активних громадян. Вони пов'язані з розвитком самостійної, незалежної особистості, з творенням та перебудовою її життя в складних і швидко мінливих культурних, соціальних та економічних умовах – на роботі, в сім'ї, в громаді та суспільстві» (Огієнко О. І. 2007).

Система освіти дорослих в Україні вже представлена формальною і неформальною формами. Формальна освіта (formal education) – це форма освіти дорослих, спрямована на здобуття певного освітнього рівня чи кваліфікації у державних або визнаних приватних закладах, які належать до національної системи освіти. Основними харак-

терними рисами формальної освіти є структурування навчального середовища та чітко визначений формат відносин між студентом й викладачем. Формальна освіта дорослих здійснюється, як правило, у закладах, спрямованих на навчання у межах Міністерства освіти та науки України (університетах, інститутах). Неформальна освіта (non-formal education) – професійно спрямована освіта, програми якої планують і здійснюють окремі особи чи організації з метою розширення спектру компетенцій та навичок здобувача (Зеленін Ю. М. 2020).

Неформальна освіта є альтернативою або доповненням формальної освіти і надається за допомогою професійних тренінгів, інтернет-курсів, стажувань на робочому місці тощо. За висновками науковців, саме неформальна освіта виступає сприятливим фактором активного розвитку регіонів (Лук'янова Л. Б. 2020).

В Україні до освіти дорослих належать післядипломна освіта; професійне навчання працівників; курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації; безперервний професійний розвиток.

Виокремлення освіти дорослих у системі освіти протягом життя акцентує специфіку контингенту дорослих здобувачів професійної освіти, особливості їх запитів і необхідності спеціальних технологій навчання, що відрізняються від технологій навчання дітей, підлітків та молоді загалом (Самойленко О. А.).

Ми виділяємо із системи освіти дорослих, дизайн-освіту дорослих, як підсистему. Метою її функціонування є залучення контингенту дорослого населення до становлення українського національного дизайну, до проєктної творчості і перетворень у цифровому суспільстві, що є пролонгованим процесом і результатом розвитку й виховання особистості, за допомогою освітніх програм та шляхом реалізації освітніх послуг упродовж життя (Лук'янова Л. Б. 2012).

Вважаємо, що на підсистему дизайн-освіти дорослих має покладатися винятково важлива роль системоутворюючого елемента неперервної дизайн-освіти, в якому найшвидше актуалізуються швидкозмінні потреби економіки і суспільства, оскільки освіта дорослих відзначається найвищою мобільністю та відкритістю з-поміж інших елементів освіти (Зеленін Ю. М. 2020).

Вона матиме тісний зв'язок з іншими підсистемами вітчизняної неперервної дизайн-освіти: дизайн-технологічною, дизайн-мистецькою, культуро-мистецькою з етнодизайну, виробничо-технологічною з ергодизайну. Її структура потребуватиме відкритості і гнучкості.

За результатами досліджень стану розвитку дизайну в Україні, в рамках програми Українського культурного фонду «Український культурний монітор», зроблено висновки, що в Україні сформувався ринок неформальної дизайн-освіти. Дизайнери надають перевагу неформальній освіті через її більшу відповідність потребам ринку, гнучкість, швидкість. Але у висновках дослідження відмічено, що вона має ряд недоліків: відсутність єдиної бази інформації про доступні курси та інші освітні можливості для дизайнерів, низька якість навчальних матеріалів, орієнтація на швидкий результат, фрагментарність отриманих знань (Стан розвитку дизайну в Україні. 2019).

Формування та налагодження ефективної роботи системи дизайн-освіти дорослих може бути здійснено на низовому рівні, місцевим органом влади. Перспектива надання місцевим громадам провідної ролі у формуванні освітніх інституцій формальної і неформальної освіти є досить позитивним кроком, оскільки громади, на місцевому рівні, найкраще знають свої потреби, особливо щодо проєктування послуг. Вчені із лабораторії дизайну Каліфорнійського університету в Сан-Дієго вважають ефективним та продуктивним підхід у проєктуванні послуг «знизу вгору». За цим підходом опора робиться на креативність і здібності самих людей. Більшість принципів людиноорієнтованого дизайну – це практика тих, хто робить щось для себе. Вони розуміють свої потреби – їм не потрібні експерти, щоб прийшли і сказати їм що робити. Вони вирішують проблеми, з якими стикаються як самі, так і їхні родини, родичі, сусіди та громади: вони, очевидно людиноцентричні, бо орієнтовані на свої потреби, можливості та на своєї громади. Вони розуміють взаємодію кожної речі, послуги яку вони роблять із місцевою громадою: вони засновані на системі. І, нарешті, вони досліджують, пробуєючи той чи інший підхід, поки не отримають щось, що працює: швидке створення прототипів та ітерації (Don Norman, Eli Spencer. 2019).

Тому, на нашу думку, система дизайн-освіти дорослих має формуватися з потреб громад та регіонів країни.

Для формування підсистеми ефективної дизайн-освіти дорослих є важливим наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 01.12.2022 № 466. Цим наказом затверджуються Методичні рекомендації щодо створення і функціонування центрів культурних послуг у територіальних громадах, як багатofункціональних закладів культури. В ньому визначається, що таким центром є логічно виділена та тематично

цілісна окрема структурна одиниця, яка має чітко визначену роль, функцію та завдання за окремим напрямом культурної або суміжної до культурної (гуманітарної) діяльності, однією із основних цілей якої є неформальна освіта та просвіта серед працівників сфери культури, інших сфер гуманітарної політики, населення всіх вікових груп (Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України № 466. 2022).

Оскільки в українському наукознавстві спеціальність 022 «Дизайн» належить до галузі знань 02 «Культура і мистецтво», то вважаємо, що одним із завдань центрів культурних послуг є надання неформальних освітніх послуг з дизайн-освіти всіх вікових груп. Такими Центрами культурних послуг мають бути архітектурні споруди з сучасного дизайном інтер'єру і екстер'єру, із зручним географічним розташуванням у громадах по всій території України (Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України № 466. 2022).

В цих центрах доцільно створювати навчальні дизайн-студії, котрі надаватимуть освітні послуги у системі дизайн-освіти дорослих: проведення, майстер-класів, різноманітних навчальних курсів, лекцій, зустрічей з досвідченими дизайнерами. Важливою особливістю їхньої діяльності може бути акцент на пропагуванні етнічної своєрідності дизайну в регіонах. До цього процесу можуть залучатися регіональні осередки Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Її представники є носіями традицій декоративно-вжиткового мистецтва України та відображають культурне різноманіття країни. Навчання традиціям декоративно-прикладного мистецтва через майстер-класи, демонстрації тренінг-еталонів, читання лекцій безпосередньо носіями цих традицій, є важливою складовою підготовки етно-дизайнерів. Дизайн-освіта повинна бути національною. Голова спілки Шевченко Є. І., відзначає, що спілчани і в даний час проводять активну роботу з пропагування і навчання традиціям декоративно-вжиткового мистецтва серед митців і дизайнерів. Значна кількість членів спілки займаються педагогічною діяльністю. Згідно із Законом України «Про народні художні промисли» (2001) НСМНМУ, її регіональні осередки, організовують семінари-практикуми, зокрема виїзди спеціалістів, мистецтвознавців у регіони України.

Крім цього, в Україні діє Спілка дизайнерів України, яка є всеукраїнською творчою спілкою, і об'єднує професійних дизайнерів, та має регіональні осередки, до основних завдань якої входять: виховання творчої молоді, сприяння оволодінню нею досягненнями національної та

загальноосвітньої культури; постійна співпраця з педагогічними та науково-педагогічними колективами навчальних закладів. Тому доречно її залучити до процесу формування підсистеми дизайн-освіти дорослих через створення професійної асоціації дизайнерів, яка могла б створити уніфіковану базу організацій неформальної освіти та платформи для відслідковування появи нових курсів, зокрема й онлайн-курсів, розробити рекомендацій для курсів неформальної освіти із прив'язкою до конкретних актуальних компетентностей або спеціалізацій (Стан розвитку дизайну в Україні. 2019).

Паралельно з цим, за попередніми нашими дослідженнями, важливим елементами в системі освіти дорослих мають бути дизайн-центри при ремісничих палатах України. На які покладатиметься функція підвищення кваліфікації дизайнерів, проведення кваліфікаційних іспитів, консультації з розробки освітніх програм, коригуванні системи професійних кваліфікацій, налагодження зв'язків між виробничою сферою і навчальними закладами для проходження практик майбутніми дизайнерами. Такі дизайн-центри матимуть тісний зв'язок із виробничою сферою, бізнесом та формальною ступеневою освітою (Бровченко А. І. 2023).

Ми підтримуємо рекомендацію дану дослідниками стану розвитку дизайну в Україні в рамках програми Українського культурного фонду «Український культурний монітор» – зважаючи на темпи зростання дизайну як індустрії, на інституційному рівні потрібно створити Державне агентство з розвитку дизайну (ДАРД) – невелику державну установу, чия діяльність має бути націлена на вирішення питань, які заважають розвитку індустрії дизайну в Україні, у взаємодії із учасниками ринку (Стан розвитку дизайну в Україні. 2019). На агентство має бути покладено завдання координації дизайн-освіти дорослих. Така інституція, також, необхідна для координації роботи всіх підсистем неперервної системи національної дизайн-освіти.

В системі освіти дорослих України працюють університети третього віку. Університети третього віку – це міжнародний рух, що має за мету реалізацію принципу «навчання протягом життя» серед громадян старшого віку. В англійських країнах його ще називають U3A (скорочено від University of the Third Age), а у Франції також поширена назва «Університети вільного часу».

Це не окремий заклад освіти, а зазвичай відділення, курси чи навчальні групи при освітніх чи культурних інституціях. Їх відвідувачами є пере-

важно люди, які перебувають на пенсії або досягли пенсійного віку та продовжують працювати. В Україні такі програми працюють на базі університетів (у містах), при центрах надання соціальних послуг і громадських організаціях, у бібліотеках та в інших місцях (Університет третього віку). На нашу думку, буде доцільним організувати дизайн-освіту в таких університетах, скориставшись положеннями основоположником системи УЗА у Великій Британії П. Ласлетта. За яким, самоорганізоване навчання УЗА це процес, коли учасники збираються разом, щоб вирішувати, які курси будуть проводити, хто буде керувати групою, місце її роботи, час і таке інше. Освітні програми проводять самі учасники. При цьому члени УЗА діляться своїми знаннями та навичками як викладачі в один момент, а в інший момент стають студентами в інших класах. Взаємозв'язки між місцевими осередками та головним офісом є горизонтальними. Головний офіс УЗА не здійснює контролю над місцевими осередками, натомість закликає їх ділитися своїм досвідом та ресурсами (Пехота О. 2021).

Таким чином, підсистема дизайн-освіти дорослих, в даний час може складатися з таких взаємозв'язаних елементів формальної і неформальної освіти: післядипломна освіта, курси перепідготовки та/або підвищення кваліфікації, дизайн-центри при ремісничих палатах, дизайн-студії в Центрах культурних послуг при територіальних громадах, університети третього віку, професійна асоціація дизайнерів та центральна координуюча інституція – Державне агентство з розвитку дизайну (ДАРД). У формуванні підсистеми лідируючу роль має відігравати держава та

активна діяльність територіальних громад із залученням осередків Національної спілки майстрів народного мистецтва України і Спілки дизайнерів України.

Висновки. Отже, для формування підсистеми дизайн-освіти дорослих є ефективним та продуктивним підхід, котрий полягає у проектуванні послуг «знизу вгору». Тому важливо формувати гармонійну систему дизайн-освіти дорослих на рівні громад, яка буде частиною загальної системи освіти дорослих країни. Громади краще розуміють свої потреби – їм не потрібні експерти, щоб казати їм що потрібно робити в цьому напрямі. Цьому сприятиме Закон «Про освіту дорослих» (реєстр. №7039), проект якого передбачає законодавчі основи для функціонування центрів освіти дорослих на рівні громад. Елементами системи дизайн-освіти дорослих, також, мають бути навчальні дизайн-студії при центрах культурних послуг у територіальних громадах, які будуть створені відповідно до наказу Міністерства культури та інформаційної політики України від 01.12.2022 № 466. Іншими складовими системи дизайн-освіти дорослих повинні стати: професійна асоціація дизайнерів, дизайн-центри при ремісничих палатах України й університети третього віку, функціонуючі за положенням основоположника системи УЗА у Великій Британії П. Ласлетта. При цьому, координування роботи системи дизайн-освіти дорослих має бути покладено на Державне агентство з розвитку дизайну (ДАРД), яку повинна створити держава. Така інституція також необхідна для координації роботи всіх підсистем неперервної системи національної дизайн-освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бровченко А. І. Ремісничі палати в системі неперервної дизайн-освіти України. *Серія 5 Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. Вип. № 93. С. 22–26. (дата звернення: 20.02.2024)
2. Зеленін Ю. М. Основні аспекти сучасного розвитку освіти дорослих в Україні *Ефективна економіка*. 2020. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/153.pdf
3. Лук'янова Л. Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід. 2017. Київ: ТОВ «ДКС-Центр». 147 с. URL: https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/Ukraine_pics/ukraine_2/publications_new_Ukraine/Ledislative_regul_of_AE_2017_code.pdf (дата звернення: 17.02.2024).
4. Лук'янова Л. Б. Особливості освіти дорослих у сучасному суспільстві. *Андрогогічний вісник*. 2012. Вип. №1. С. 38–46. URL: https://library.zu.edu.ua/doc/andragogic_visnyk/Andragogichniy_visnyk_1.pdf (дата звернення: 17.02.2024).
5. Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України № 466. 2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS38584> (дата звернення: 19.02.2024).
6. Огієнко О. І. Андрогогічний підхід у неперервній освіті дорослих: метод. Рекомендації. Суми: Сумський ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. 39 с.
7. Проект Закону «Про освіту дорослих» (реєстр. № 7039). 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874-IX-#Text> (дата звернення: 17.02.2024).
8. Пехота О. Технологія самоорганізації: застосування досвіду університетів третього віку Великобританії. 2021. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/5.pdf> (дата звернення: 11.02.2024).
9. Самойленко О. А. Освіта дорослих у контексті європейської освітньої політики. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/30856/Samoilenko_152-158.pdf?sequence=1 (дата звернення: 17.02.2024).

10. Стан розвитку дизайну в Україні. На прикладі графічного та предметного дизайну. Звіт за результатами дослідження. 2019. URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Ukrainian_Design_Monitoring_PPV_2019-UA.pdf (дата звернення: 20.02.2024).

11. Тимчук Л. І. Освіта дорослих в Україні: на шляху до інституалізації. Територія успіху. *Ефективна економіка*. 2017. № 4. С. 13–14.

12. Університет третього віку. URL: <https://tools.stepngo.in.ua/univer-3-viku/> (дата звернення: 21.01.2024).

13. Don Norman, Eli Spencer. Community-based, human-centered. 2019. URL: <https://jnd.org/community-based-human-centered-design/> (дата звернення: 10.02.2024).

REFERENCES

1. Brovchenko A. I. (2023) Remisnychi palaty v systemi neperervnoi dyzain-osvity Ukrainy [Craft chambers in the system of continuous design education of Ukraine]. *Seriia 5 Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy*. Vyp. № 93. S. 22–26. [in Ukrainian].

2. Zelenin Yu. M. (2020) Osnovni aspekty suchasnoho rozvytku osvity doroslykh v Ukraini [The main aspects of the modern development of adult education in Ukraine] *Efektivna ekonomika*. № 10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/153.pdf. (Accessed: 17.02.2024). [in Ukrainian].

3. Lukianova L. (2017) Zakonodavche zabezpechennia osvity doroslykh: zarubizhnyi dosvid [Legal provision of adult education: foreign experience]. Kyiv: TOV «DKS-Tsent». 147 s. URL: https://www.dvv-international.org.ua/fileadmin/files/eastern-neighbors/Ukraina_pics/ukraine_2/publications__new__Ukraine/Ledislative_regul_of_AE_2017_code.pdf (Accessed: 17.02.2024). [in Ukrainian].

4. Lukianova L. B. (2012) Osoblyvosti osvity doroslykh u suchasnomu suspilstvi [Peculiarities of adult education in modern society]. *Andrahohichni visnyk*. Vyp. №1 S. 38–46 URL: https://library.zu.edu.ua/doc/andragogic_visnyk/Andragogichniy_visnyk_1.pdf (Accessed: 17.02.2024). [in Ukrainian].

5. Nakaz Ministerstva kultury ta informatsiinoi polityky Ukrainy [Order of the Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine] № 466. (2022). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS38584> (Accessed: 19.02.2024). [in Ukrainian].

6. Ohiienko O. I. (2007) Andrahohichni pidkhid u neperervnii osviti doroslykh [Andragogic approach in continuing education of adults]: metod. rekomendatsii. Sumy: Sumskiy DPU im. A. S. Makarenka. 39 s. [in Ukrainian].

7. Proiekt Zakonu «Pro osvitu doroslykh» [Draft Law «On Adult Education»] (reistr. № 7039). (2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874-IX#Text> (Accessed: 17.02.2024). [in Ukrainian].

8. Piekhota O. (2021) Tekhnolohiia samoorhanizatsii: zastosuvannia dosvidu universytetiv tretogo viku Velykobrytanii [Technology of self-organization: applying the experience of universities of the third age of Great Britain]. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/5.pdf> (Accessed: 11.02.2024). [in Ukrainian].

9. Samoilenko O. A. Osvita doroslykh u konteksti yevropeiskoi osvitnoi polityky [Adult education in the context of European education policy]. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/30856/Samoilenko_152-158.pdf?sequence=1 (Accessed: 17.02.2024). [in Ukrainian].

10. Stan rozvytku dyzainu v Ukraini. Na prykladi hrafichnoho ta predmetnoho dyzainu. [State of development of designs in Ukraine. On the example of graphic and object design] Zvit za rezultatamy doslidzhennia. (2019). URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Ukrainian_Design_Monitoring_PPV_2019-UA.pdf (Accessed: 20.02.2024). [in Ukrainian].

11. Tymchuk L. I. (2017) Osvita doroslykh v Ukraini: na shliakhu do instytualizatsii. Terytoriiia uspikhu. *Efektivna ekonomika* [Adult education in Ukraine: on the way to institutionalization. Territory of success]. № 4. S. 13–14. [in Ukrainian].

12. Universytet tretogo viku [University of the Third Age]. URL: <https://tools.stepngo.in.ua/univer-3-viku/> (Accessed: 21.01.2024). [in Ukrainian].

13. Don Norman, Eli Spencer. (2019) Community-based, human-centered. URL: <https://jnd.org/community-based-human-centered-design/> (Accessed: 10.02.2024).